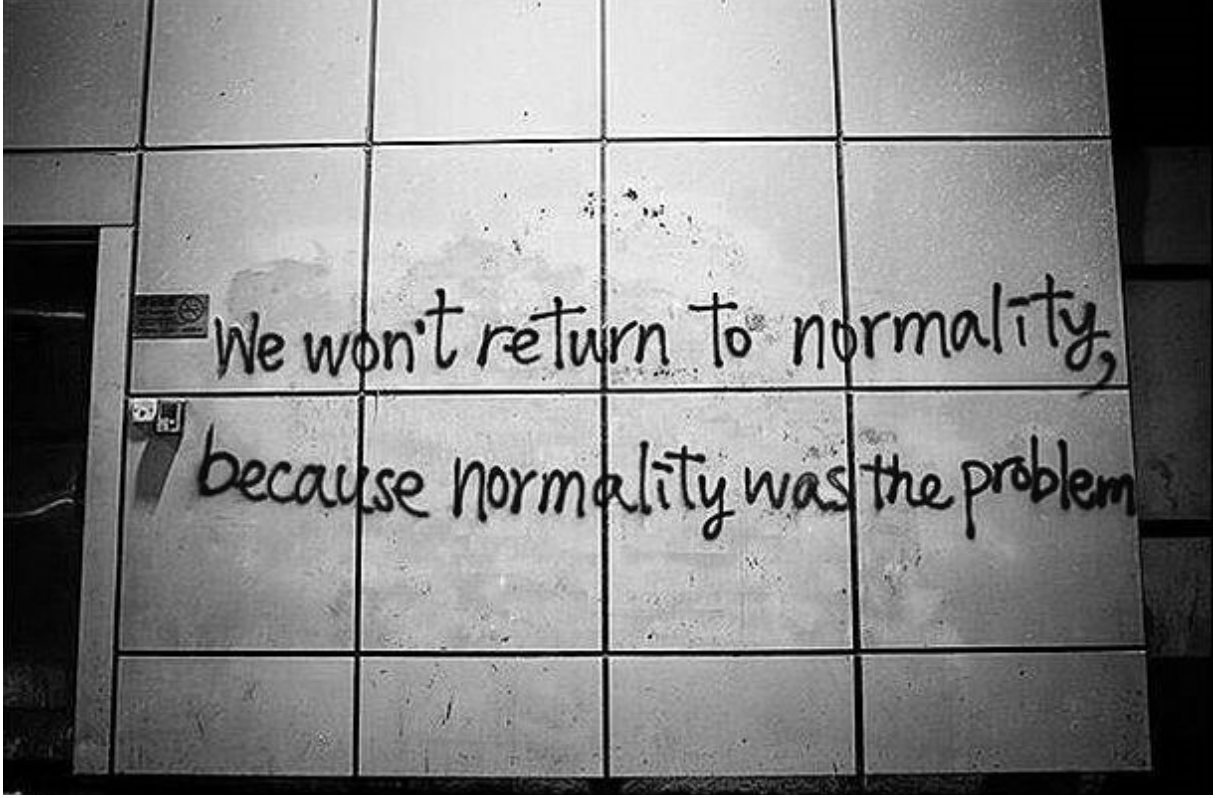

Covid-19: Normale Dönemeyeceğiz, Çünkü Problem “Normal Olan”

Kamil Önügör (Çeviren), Ángel Luis Lara

14 Mayıs 2020 Perşembe

İspanyolcadan İtalyancaya çeviren Pierluigi Sullo'nun notu

Aşağıdaki makale Covid-19 üzerine okuduğum en iyi makalelerdendir ya da en bilgece olandır. Bu yüzden onu İspanyolcadan çevirmek için epey uğraşım.

Yazarı senarist ve sinema akademisyeni Angel Luis Lara, görünen o ki evde kalmaya zorlandığından mevcut durum üzerine çalışmaya koyuldu. Ben Angel'i 2009 da Chiapas'daki San Cristobal'da Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun (Ezln) öncülük ettiği, Zapatistalar tarafından davet edilmiş olan o, ben ve çok sayıda entelektüel ve militan herkesin, Ezln'nin komutanları ve Komutan yardımcısı Markos'un (bugünkü adı Galeano) yanında oturan bin kadar yerli, Meksikalı ve dünyanın her yerinden gelmiş insanların önünde kendi "sunumunu", konuşmasını yaptığı "haklı öfke" adı verilen bir buluşmada tanıdım.

Angel için İspanyolca konuşmak kolaydı, çünkü o Madridli idi, benim içinse oldukça korkutucuydu. Bunun yanı sıra Angel bilgisi, keskin zekâsı, bir kültürel akımdan diğerine atlamadaki seriliği ile beni sarsmıştı: onu epeyce kıskanmıştım.

Bu makaleyi İspanya'da yayımlanan günlük bağımsız bir online gazete olan, kendimi çok gelenekçi ve aptal hissetmemek için sürekli okumaya çalışıyor olduğum El Diario'da çökmekte olan neoliberalizm zamanlarının, en azından yerlilerin zamanlarının bir başka genç gözlemcisi olan Amador Fernandez-Savater'in blogunda buldum.

Angel Luis Lara'nın makalesi oldukça uzun, yani sövgülerin, hicivlerin, slogan ve aile fotoğraflarının daha başarılı olduğu Facebook'a uygun değil. Ama gençliğinden beri çok fazla Gramsci okuyan biri olarak, onun da böyle söylediği gibi çalışmanın yorucu bir bağımlılık olduğuna ikna oldum. Üstelik tanınmayan bir virüsün neden olduğu (çok sayıda olandan biri gerçekte, sadece bu daha kötüsü) dünyanın sonu anlamına gelecek bir fenomen ise, ki aşağı yukarı böyle. Bu nedenle bir şeyler anlamayı istiyorsak ve ondan kurtulmayı hayal ediyorsak hükümetlerin aptallıklarından veya suçlarından tasalanmanın dışında derinleşmeye ihtiyaç var.

Makaleyi çevirirken çok fazla şey öğrendim ve bu gerçekten iyi bir kazançtı. İşte makale.

I

Ekim 2016 da Çin'in güneyindeki Guangdong eyaletindeki hayvan üretme çiftliklerindeki yenidoğan domuzlar domuz salgını diyare virüsü (PEDV) nedeniyle hastalanmaya başladılar; bu, domuzların ince bağırsağını kaplayan hücreleri etkileyen bir virüstü. Dört ay sonra, küçük domuzlar hastalanmaya ve ölmeye devam ediyor olsalar da, bununla beraber, testleri PEDV salgını pozitif sonucu vermeyi durdurdu.

Araştırmaların teyit ettiği gibi bu daha önce hiç görülmemiş bir hastalık tipi idi ve Akut Domuz İshali (SADS-CoV) sendromu olarak tanımlandı. 2017'nin Mayıs ayına kadar 24 bin yeni doğmuş domuzun ölümüne neden oldu. Tam olarak on üç yıl önce SARS olarak bilinen atipik zatürre salgınının yığıldığı aynı bölgede.

2017 yılının Ocak ayında, Guangdong bölgesini tahrip eden domuz salgınının gelişmesinin ortasında Amerika Birleşik Devletleri'nden farklı viroloji araştırmacıları *Virus Evolution* adlı bilimsel dergide bir çalışma yayımladılar. Bu çalışmada dünyadaki koronavirüsün başlıca hayvan kaynağının yarasalar olduğunu işaret ediyorlardı.

Barcelona'da Open Arms gönüllüleri Covid-19 testi yapıyorlar

Çin'de gelişen araştırma sonuçları da Kuzey Amerika'daki çalışma ile kesişiyordu: salgının kaynağının yeri kesin olarak tespit edilmişti, bölgenin yarası popülasyonunda.

Ama domuzlar arasındaki bir salgının yarasalar tarafından başlatılması nasıl mümkün olmuştu? Domuzların bu kanatlı küçük hayvanlarla ne ilgisi olabilirdi?

Cevap bir yıl sonra, bir grup Çinli araştırmacı *Nature* dergisinde bir rapor yayımladıkları zaman geldi, ülkelerinin yeni virüslerin ortaya çıktığı yer olduğunu işaret etmelerinin ve insanlara bulaşma ihtimalinin yüksekliğini vurgulamanın ötesinde makro sürü hayvanı yetiştiriciliğinin artmasının yarasaların habitatlarındaki ekosistemi bozduğuna işaret ediyorlardı.

Dahası, çalışma, endüstriyel hayvan yetiştiriciliğinin habitatları dramatik olarak orman açma (ağaçsızlandırma) saldırısına uğrayan yaban hayvanları faunası ile çiftlik hayvanlarının temas imkânlarını arttırdığını, bunun da yaban hayvanları kaynaklı hastalıkların geçme risklerinin patlamasına neden olduğunu açıkça ortaya koydu.

Bu çalışmanın yazarları arasında yer alan, Wuhan'daki, şu andaki Covid-19'un doğduğu şehir, Viroloji Enstitüsü'nün baş araştırmacısı Zhengli Shi, bunun kaynağının genetik analiz vasıtasıyla yarasalarda bulunan bir tip koronavirüs olduğunu %96 olasılıkla belirledi.

II

2004 yılında Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü hayvansal kaynaklı tanınmayan yeni zoonotik hastalıkların, yani hayvanlardan insanlara bulaşan yeni patolojilerin ortaya çıkışının ve yayılmasının temel nedeni olarak hayvansal protein talebindeki artışa ve bunun endüstriyel üretiminin yoğunlaşmasına dikkat çektiler.

İki yıl önce, hayvanların iyiliği için Dünya Çiftliğinde Şefkat Örgütü (CIWF) bu konu üzerine ilginç bir rapor yayımladı. Örgüt bunu yapabilmek için dünya gıda üretimi döngüsü üzerinden bulaşan hastalıklar üzerine olan raporlarla kesişen hayvancılık endüstrisi üzerine Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler verilerini kullandı.

Çalışma, sözde "hayvan yetiştiriciliğinde devrim" denen, aslında, daha doğrusu küçük yerel çiftlikleri çökerterek makro-çiftliklere bağlanan yoğun endüstriyel hayvan yetiştiriciliği modelinin dayatılmasının hayvansal kaynaklı gıdalar üzerinden bulaşan hastalıkların yükselmesine önayak olarak, antibiyotiklere dirençli enfeksiyonların dünya çapında artışına neden olduğu sonucunu çıkarttı.

2005 yılında, Dünya Sağlık Örgütü'nün, Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü'nün ve ABD Tarım Bakanlığı'nın ve Ulusal Domuzeti Konseyi'nin uzmanları hayvan yetiştiriciliği üretiminin tarihinin geleneksel küçük aile çiftlikleri modelinden makro endüstriyel çiftlik dayatmasına kadar izini süren bir çalışma gerçekleştirdiler.

Bulguları arasında rapor, tarımsal üretim modelinin başlıca etkisi olarak, patojenlerin mutasyonu ve artışına bu modelin etkisini, böylece hastalıkların yayılmasının büyüme riskine işaret ediyordu.

Ayrıca, çalışma yoğunlaştırılmış sistem lehine geleneksel hayvan yetiştiriciliği modelinin ortadan kayboluşunun özellikle Asya, Afrika ve Güney Amerika'da yılda %4 oranında gerçekleşiyor olduğunu belirtiyordu.

Verilere ve uyarılara rağmen, yoğun endüstriyel hayvan yetiştiriciliğinin büyümesini frenlemek için hiçbir şey yapılmadı.

Bugün Çin ve Avustralya dünyada makro çiftlikleri en büyük sayılarda yoğunlaştıran ülkelerdir. Bu Asya devinde çiftlik hayvanları nüfusu 1980 ile 2010 yılları arasında neredeyse üçe katlandı.

Çin çiftlik hayvanı üretiminde dünyanın en önemli ülkesidir ve kendi topraklarında en çok sayıda "topraksız sistem"e (landless systems), kapalı alanlarda binlerce hayvanın toplanmasıyla oluşan çiftliklerden en çok yararı sağlamaya yoğunlaşır.

1980'de sadece bu tip çiftliklerin Çin hayvan yetiştiriciliğindeki oranı yüzde 2,5 iken, 2010 da bu oran %56'ya ulaştı.

İnsan hakları, ekoloji ve farklı kültürlerin savunulmasına yoğunlaşmış uluslararası bir organizasyon olan erozyon, teknoloji ve konsantrasyon üzerine bir eylem grubunun (ETC) araştırmacısı olan Silvia Ribeirio'nun hatırlattığı gibi Çin, dünyanın fabrikasıdır.

Covid-19 virüsünün neden olduğu güncel salgının patlattığı kriz küresel ekonomideki, özellikle gıdaların endüstriyel üretimindeki ve yoğunlaştırılmış hayvan yetiştiriciliğindeki Çin'in rolünü ortaya çıkardı.

Sadece Mudanjiang şehrindeki mega çiftlik, kuzeydoğu Çin'deki dev fabrika, ki oradaki yüz bin ineğin eti ve sütü Rusya pazarına gidiyor, Avrupa Birliği'ndeki büyükbaş hayvan çiftliklerinin en büyüğünün elli katı.

Pamplona'da bir balkon

III

Salgınlar kentleşmenin bir ürünü. İnsanlar beş bin yıl önce belli bir yoğunlukta kentlerde toplaşmaya başladıkları zaman enfeksiyonlar da eşzamanlı olarak çok sayıda insana zarar verebildiler ve ölümcül etkileri de çoğaldı.

Bugünkünde olduğu gibi kentleşme süreci küreselleştikçe salgın tehlikesi genelleşti.

Eğer bu çıkarımı et üretiminin evrimine uygularsak sonuçlar gerçekten tedirgin edicidirler. Endüstriyel Hayvan yetiştiriciliği on beş yıllık dönemde daha önce küçük ve orta boy aile çiftliklerine dağılmış olan hayvan nüfusunu "kentleştirdi". Bu nüfusun makro çiftliklere yığılması ile oluşan şartlar her bir hayvanı yeni hastalıkların ve salgınların nedeni olmaya müsait viral mutasyonların bir tür potansiyel laboratuvarı haline getirdi.

Eğer çiftlik hayvanlarının küresel nüfusunun insan nüfusundan neredeyse üç kat daha fazla olduğunu düşünürsek bu durum daha da tedirgin edicidir.

Son on yıllarda, en büyük etkili viral enfeksiyonların bazıları, türler arasındaki bariyerleri aşarak geçenler, hayvan yetiştiriciliğindeki yoğun sömürüden kaynaklanan enfeksiyonlar sayesinde meydana gelmiştir.

Michael Greger, ABD'li halk sağlığı araştırmacısı ve *Flu: A Virus Of Our Own Hatching* kitabının yazarı kuşların evcilleştirilmesinden önce, yaklaşık 2.500 yıl önce, insan gripinin kesin olarak mevcut olmadığını açıkladı.

Benzer şekilde, hayvanların hayvan çiftliklerinde evcilleştirilmesinden önce de kızamık hastalığının, çiçek hastalığının ve onlar çiftliklerde ve ahırlarda göründüklerinden itibaren -aşağı yukarı çağımızdan sekiz bin yıl öncesinden- insanlığı tahrip eden diğer hastalıkların varlıklarına dair izler yoktu .

Hastalıklar bir kere türler arasındaki bariyerleri aşıp geçtikten sonra, 1918 yılındaki kuş gribi virüsüyle patlak veren ve sadece bir yıl içinde 20 ile 40 milyon kişiyi öldüren salgın gibi trajik sonuçlara neden olarak insanlar arasında yayılabilir.

Doktor Greger'in açıkladığı gibi Birinci Dünya Savaşı'nda siperlerdeki sağlıksız şartlar 1918'deki salgının hızlı yayılmasına neden olan değişkenlerden sadece biriydi ve bu değişkenler bugün yoğun endüstriyel hayvan yetiştiriciliğinin gelişmesi ile beraber son yirmi yılda çoğalan mega hayvan çiftliklerinin çoğunda sıraları gelince kendilerini tekrar ediyorlar.

Milyarlarca tavuk, örneğin, mükemmel bir viral fırtına üretmeye elverişli bir koruma alanı gibi işlev gören bu makro işletmelerde yetiştiriliyor.

Endüstriyel hayvan yetiştiriciliği dünyaya dayatıldığından beri, tıp tanınmamış hastalıkları ve olağandışı bir ritmi ortaya çıkarıyor: son otuz yılda otuzdan fazla insan patojeni belirlendi, neredeyse çoğu aktüel Covid-19 gibi hayvansal zoonotik virüs.

IV

Biyolog Robert G. Wallace 2016 yılında sürü hayvanlarının kapitalist üretim tarzları ile son on yıllarda patlayan salgınların etiyolojisi arasındaki ilişkiyi belirleyen önemli bir kitap yayımladı: *Big Farms Make Big Flu*.

Birkaç gün önce de, Wallace Almanca dergi *marx21*'e verdiği bir röportajda önemli bir şeyin altını çizdi: Covid-19'a karşı harekette acil durum araçlarına konsantre olmak ve salgının nedenleriyle savaşmamak çarpıcı sonuçları olacak bir hatadır. Karşı karşıya olduğumuz esas tehlike bu yeni koronavirüsün bağımsız bir fenomen olarak ele alınmasıdır.

Amerikalı biyoloğun açıkladığı gibi yüzyılımızdaki virüs olaylarındaki artış aynı şekilde onların tehlikelerindeki artış gibi doğrudan hayvansal proteinlerin yoğun endüstriyel üretiminden sorumlu tarım şirketlerinin ve hayvan yetiştiriciliğinin stratejileri ile bağlantılıdır.

Bu şirketler kârlarını elde etmek için o kadar kaygılıdırlar ki yeni virüslerin yaratılması ve yayılmasını kârlı bir risk olarak kabul ederler, faaliyetlerinin epidemiyolojik maliyetlerini de hayvanlara, insanlara, yerel ekosistemlere, yönetimlere ve tam olarak şu andaki küresel salgının gösterdiği gibi aynı dünya ekonomik sistemine ihraç ederler.

Covid-19'un kaynağı tam olarak tamamen açığa çıkmamış olmasına rağmen, viral enfeksiyonun nedeninin makro çiftliklerdeki domuzlar kadar yaban hayvanlarının tüketimi olması muhtemel de olsa bu ikinci hipotez hayvanların yoğunlaştırılmış üretiminin doğrudan etkisini mazur göstermez.

Nedeni basittir: hayvancılık endüstrisi geçen yıl Çin domuz yetiştirme çiftliklerini harap eden Afrika domuz gribi (ASP) salgınının sorumlusudur.

Christine McCracken'e göre Çin domuz eti üretimi geçen yılın sonuna kadar %50 oranında düşmüş olabilir. En azından 2019'daki Afrika Domuz Vebası salgınından önce dünyada mevcut domuzların yarısının Çin'de üretildiği göz önüne alındığında, özellikle Asya pazarında domuz eti arzı çarpıcı hale gelmiştir.

Bazı araştırmacıların Covid-19 salgınının merkez üssü olarak işaret ettikleri Wuhan şehri pazarının bir özelliği olan yaban hayvanları faunası kaynaklı hayvansal protein talebinin artmasını teşvik eden domuz eti arzındaki bu şiddetli düşüş tam olarak budur.

V

Frederic Neyrat 2008'de, tam olarak hükümetlerin, seçkinlerin ve dünya nüfusunun belli bir kesiminin güncel pandemi ile ilgili olarak ekonomik ve antropolojik nedenleri hiç sorgulamadan riski yönetme tarzının bir tanımı olan *Felaketlerin Biyopolitiği* adlı bir kitap yayımladı.

Fransız filozofun analitik önermesinde felaketler, hayatın varsayılan normal akışını batıran bir yıkıcı kesinti anlamına gelir. Olayın karakterine rağmen, burada ve şimdi, halen devam eden bir şeyin etkilerini gösteren, işleyen süreçlerdir.

Neyrat'ın işaret ettiği gibi bir felaketin her zaman bir geçmişi vardır, hazırlanır ve bir yerden kaynaklanır.

Bizi mahveden küresel salgın epidemiyoloji ve ekonomi politiğin kesiştiği diğer şeylerin yanı sıra bir felaket karakteri olduğunu etkili bir şekilde tanımlıyor. Çıkış noktası, besin zincirinin, özellikle hayvan yetiştiriciliğinin kapitalist endüstrileşmesinin trajik etkilerine sıkı sıkıya bağlıdır.

Koronavirüsün kendi doğasında bulunan biyolojik özelliklerinin ötesinde onun yayılmasının şartları hayatın sürdürülmesine yardım eden sosyal altyapıları çarpıcı bir şekilde aşındıran kırk yıllık neoliberal politikaların etkilerini içeriyor. Bu yönelmede halk sağlığı sistemleri özellikle zarar gördü.

Günlerdir sosyal ağlarda ve mobil telefonlarda hastanelerde pandemi ile savaşan sağlık personellerinin tanıklıkları dolaşüyor. Bunların çoğu, sağlık personelinin ve kaynaklarının eksikliğini gösterdiği genel felaket durumunu ayrıntılarıyla tasvir ediyor.

Neyrat'ın açıkladığı gibi felaketin daima bir geçmişi var ve bu, nedensellik ilkesine bağlı.

Yüzyılın başından beri, farklı kolektifler ve kent ağları İspanya'da sağlık hizmetinin pratik olarak çökmesine neden olan, ısrarla yinelenen bir sermaye kaçırma politikası vasıtasıyla halk sağlığı sisteminin derin bir şekilde bozulduğunu söyledi.

Covid-19'un özellikle etkilediği Madrid özerk bölgesinde, son yıllarda sağlık sisteminde kişi başına yatırım, özelleştirme süreci paralel bir şekilde patlarken, kritik bir şekilde azaltıldı. Koronavirüs gelmeden önce bölgedeki acil servisler gibi birinci basamak sağlık hizmeti dolma noktasına zaten gelmişti ve kaynakların ciddi yetersizliği vardı.

Neoliberalizm ve onun siyasi aktörleri üzerimize bir mikroorganizmanın fırtınaya dönüştüğü sağanaklar yağdırdılar.

Madrid'de sahra hastanesi

VI

Pandeminin ortasında, bir günah keçisi veya kötü adam olsun, bir suçlu bulmak için acele edecek olanlar kesinlikle olacaktır. Bunun kendini kurtarmak için yapılan bilinçaltı bir davranış olduğu kesin: suçu yükleyecek birini bulmak ve bu sayede sorumluluktan kurtulmak rahatlatıcıdır.

Bununla beraber sadece bir konuda gerçeği ortaya çıkarmaya uğraşmaktansa, bir tür özneliği tanımlamak, yani bugün varlığımızın üzerine böylesine çullanmış olanlar gibi yıkımlar patlatma kapasitesi olan bir yaşam tarzını sorgulamak daha isabetlidir.

Hiç şüphe olmayan şey ise bunun bizi ne kurtaran ne rahatlatan ve hatta daha az bir çıkış yolu sunan bir soru olduğudur.

Bir gazeteci birkaç gün önce Covid-19'un kökeni üzerine bir cevap verme girişiminde bulundu: "Koronavirüs doğanın bir intikamıdır." Aslında nedensiz değil. 1981 yılında Margaret Thatcher gelecek nesiller için parçası olduğu zihniyetin anlamını ifşa eden bir cümle sarf etmişti: "Ekonomi bir yöntemdir, amaç ruhları değiştirmektir."

Başbakan kimseyi kandırmıyordu. Bir süredir neoliberal akıl kapitalizmi gözümüzde doğalmış gibi bir duruma dönüştürdü. Bununla beraber mikroskopik bir varlığın hareketi sadece ruhumuza varmayı başarmakla kalmadı, aynı zamanda görmek istemediğimiz bir şeyin kanıtlarını soluduğumuz bir pencereyi ardına kadar açtı.

Virüs dokunduğu ve hastalandırdığı her bedende, onun kaynağı ile hayatın kendisiyle uyumsuz bir yaşam tarzı kalitesi arasındaki süreklilik çizgisini izlememizi protesto ediyor. Bu anlamda paradoksal olarak görüldüğü gibi acı veren ama erdemli bir patojen ile karşı karşıyayız.

Onun havadaki hareket yeteneği tüm yapısal şiddeti ve günlük felaketleri, üretildikleri yerde, daha doğrusu her yerde, açığa çıkarıyor.

Kolektif tahayyülde bir savaş düzeni rasyonelitesi yayılmaya başlıyor: Koronavirüse karşı savaştayız. Aslında zaten uzun zamandır bize karşı savaşta olan yıkıcı bir toplumsal düzen olduğunu düşünmek daha doğru olurdu.

Pandemi süresince politika ve bilim otoriteleri salgını frenlemek konusunda en kesin aktörlerin insanlar olduğunu söylüyorlar.

Bugünlerdeki hapisliğimiz yurttaşlığımızın en hayati sınanması olarak kabul ediliyor. Bununla beraber bunu daha fazlasına taşıyabilmeye ihtiyacımız var.

Eğer bu evlere kapanma durumu ataletimizin ve mekanikliğimizin normaldeki halini donduruyorsa, biz de bu askıya alınmış zamandan ataletimizi ve otomatizmimizi sorgulamak amacıyla yararlanalım.

Bizi bugün sahip olduğumuz şeye getiren dün normal diye yaptığımızdır ve döneceğimiz bir normallik yok.

Karşı karşıya olduğumuz problem sadece kapitalizmin kendisi değil, aynı zamanda kendi içimizdeki kapitalizm. Kim bilebilir yaşama arzusunun bize ihtiyacını duyduğumuz şeytan kovma işini topluca inşa etmek için kararlılık ve yaratıcılık yeteneği vermeyeceğini.

Bu kaçınılmaz bir şekilde biz sıradan insanlara düşüyor.

Tarih sayesinde yönetenlerin ve egemenlerin tersini yapmaya çalışacaklarını biliyoruz.

Bize karşı savaşmalarına, bizi bölmelerine, birilerimizi diğerlerimizin karşısına koymalarına izin vermeyelim.

Bir kere daha, krizin dili ile sersemleterek, felaketin yapısının özüne dokunulmamış restorasyonunun bize zorla kabul ettirilmesine izin vermeyelim.

Görünüşe göre tecrit bizi diğerlerinden, birbirimizden izole etmiş olsa da tüm bunları birlikte yaşıyoruz.

Virüs paradoksal görünse bile, göreceli bir eşitlik durumuna sokuyor. Bir yolunu bulup bellek yitimimizi kullanarak insanlık kavramını ve kamu yararı kavramını temize çıkarıyor. Belki de başka bir duyarlılıkta farklı bir yaşam tarzını örmeye başlamada daha etkili etik bağlardır bunlar.

Bu makale 4 Nisan 2020'de *II Manifesto*'da yayımlanmıştır.

<https://birikimdergisi.com/guncel/10097/covid-19-normale-donmeyecegiz-cunku-problem-normal-olan>